פוטיתא. שכן המים קטן שאין בו כזית ואפ"ה כיון דכריה היא אחילה היא ולוקה ד' מלקות. בשכן המים כתיב (ג) בתורת כהנים[1] אל תשקלו את נפשותיכם בכל השכן השורץ ולא תטמאו בהם הרי כאן שנים וכלל בהן בין שכן האדם בין שכן המים ומשום מבשרם לא סגיר וקשקשת לא תאכלו[2]: **גמלה.** שהוא שכן האדם לוקה ה' מדרבי הא דאמרן וכל הולך על גחון לכל השכן השורץ על האדם לא תאכלום הרי ג' וכל השכן השורץ על האדם שקץ הוא לא יאכל הרי ד' ולא תטמאו את נפשותיכם בכל השכן הרומש על האדם הרי ה' כולן בפרשת ויהי ביום השמיני[3]: **צרעה לוקה שש.** שהיא שכן העוף ולקי בכל הני ממשה מוסף עליו וכל שכן העוף שקץ[4] הוא לא יאכל[5] במשנה תורה[6]. והאי דכתיב בקדושים תהיו ולא תשקצו את נפשותיכם בבהמה ובעוף וכל אשר תרמוש[7] לא תשיב ליה דבבהמה ומיה ועוף גדולים משמעי ולא בשרצים דלא כתיב בהו שרץ. לשון שרץ דכר שהוא גד בארץ ואינו גרמה אלא ע"י שיהוא ורימושו מפני קוטנו: **ואם איתא.** דדגים גידולי קרקע גינהו פוטיתא נמי ליקי משום שרץ האדם גרם ולא גרם ליקי ה' דשבע בעי למיליקי חמש דשרץ האדם ושתים דשרץ המים: **מאי טעמא דמאן דמרבי עופות קסבר.** כל היכא דאיכא כלל ופרט וכלל כללא בתרא עיקר ובתריה אזלינן: **והוה ליה פרט וכלל ונעשה כלל מוסיף על הפרט ומרבי כל מילי וכללא קמא.** דאתי למעוטי ולמימר דנדרשיה בכלל ופרט ואין בכלל אלא מה שבפרט ולא נרבי מידי לא אזלינן בתרייה ומיהו אהני פורתא למימר דמי מרבי כללא בתרא לא כל מילי מרבי אלא כעין הפרט מאי דדמי ליה מב' לדין דהוי פרי מפרי וגידולי קרקע ומיתתרי נמי עופות בהאי דינא ולמעוטי דגים דלא דמו ליה אלא בחד לד בפרי מפרי: **ומאן דמתעטי עופות קסבר.** כל היכא דאיכא כלל ופרט כללא קמא דווקא ואין בכלל אלא מה שבפרט וממעטי כל מילי ואפי' מאי דדמי ליה בפרטא והדר כתב כללא בתרא לאפוקי ממיעוטא דכללא קמא בתקלא ולאתויי מיהא מידי דדמי לפרטא בכל ג' לדין דהוי פרי מפרי וגידולי קרקע וולד ולדות האדם: **פעפועין.** ירקות שקורין קקול"י בל' אדמי יוטלי"ש בלע"ז: **מלגלגות.** פולפ"ל בלע"ז: **גודגדניות.** אלינדר"א בלע"ז: **חזיז.** שחת של תבואה כשהוא ירק וגחזין ואוכלין אותו: **כפניות.** תמרים רעות שלא בישלו כל צרכן: **גודגדניות.** ממעיטין את הזרע: **ואם הוקשו.** הקלמין כענן שכבר נמת בהן זרעו קשין הקלמין לכל אדם: **תרגמא.** להא דאמרי רב מערבין אשלא הוקשו וזה המערב בהן יש לו בנים דהשתא חזו ליה: **הנדקוקי מדאי.** גודגדניות שבמדי יפות הן: **כשום.** הומלו"ן: בכבל אוכלין חזיז וכי אתא רב לבבל וחזא דאכלי להו אמר מערבין ומעיקרא אמר דאין מערבין: **לירק.** לאכול בירקן: **זרען חייב.** כמעשר ואע"פ שלא זרען מתחילה לכך: **וירקן פטור.** דלאו מידי הוא: **שחליים.** קרישו"ן: **הגרגיר.** אורוג"א נאכל בין זרע ובין ירק: **כי קאמר רב.** דמערבין בהן בדגנוניתא להו זרען לזרע או לירק מתעשרין זרע וירק ואומר ר"י דהיכא דזרען לירק הוי ירק עיקר ומתעשר הכל אחר לקיטה כירקא בין ירק בין זרע ואם זרע לזרע מתעשר הכל לשעבר אחר זמן הראוי למעשר זרע ולא כתר לקיטה ולהכי תנא ברישא ירק חזרע ובסיפא זרע וירק דברישא ירק עיקר ובסיפא זרע עיקר ונפקא מינה נמי לעניין מן הרעה על היפה דברישא עיקר הוי ירק יפה ובסיפא עיקר הוי זרע יפה והוי מן הזרע על הירק מן היפה על הרעה וכן משמע בירושלמי בפרק [כיצד] דמעשרות: **לאשונים**

אכל פוטיתא לוקה ארבע גמלה לוקה חמש צירעה לוקה שש ואם איתא פוטיתא נמי לילקי משום השרץ השורץ על הארץ אלא אמר רבינא עופות איכא בינייהו למאן דאמר פרי מפרי וגידולי קרקע הני נמי גידולי קרקע גינהו למאן דאמר ולד ולדות הארץ הני עופות מן הרקק נבראו מאן דמרבי עופות מאי טעמיה מאן דממעט עופות עופות מאי טעמיה מאן דמרבי עופות קסבר כללא בתרא דוקא פרט וכלל נעשה כלל מוסף על הפרט ואיתרבו להו כל מילי ואהני כללא קמא למעוטי כל דלא דמי ליה משני צדדין ומאן דממעט עופות קסבר כללא קמא דווקא כלל ופרט ואין בכלל אלא מה שבפרט הני אין מידי אחרינא לא ואהני כללא בתרא לרבויי כל דדמי ליה משלשה צדדין: א"ר יהודה משמיה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב מערבין בפעפועין ובחלגלגות ובגודגדניות אבל לא בחזיז ולא בכפניות ובגודגדניות מי מערבין והתניא גודגדניות מרובי בנים יאכלו חשוכי בנים לא יאכלו ואם הוקשו לזרע אף מרובי בנים לא יאכלו תרגמא אשלא הוקשו לזרע ומרובי בנים ואיבעיית אימא לעולם לחשוכי בנים דהא חזו למרובי בנים מי לא תנן מערבין לנזיר ביין ולישראל בתרומה אלמא אע"ג דלא חזי להאי חזי להאי הכא נמי אע"ג דלא חזי להאי חזי להאי ואיבעיית אימא כי קאמר רב בהנדקוקי מדאי ובחזיז לא והאמר רב יהודה א"ר כשות וחזיז מערבין בהן ומברכין עליהן בורא פרי האדמה לא קשיא הא מקמי דאתא רב לבבל הא לבתר דאתא רב לבבל ובבל הויא רובא דעלמא והתניא והפול והשעורה והתילתן שזרען לירק בטלה דעתו אצל כל אדם לפיכך זרען חייב וירקן פטור השחליים והגרגיר שזרען לירק מתעשרין ירק וזרע זרען לזרע מתעשרין זרע וירק כי קאמר רב

בדגנוניתא

צירעה לוקה שש. פי' בקונט' דהא דכתיב בקדושים לא תשקצו וגו' וכלל אשר תרמש האדמה בגדולים משמעי דלא כתיב שרץ וקשה דבפרק ד' מיתות (סנהדרין דף נט:) דרשינן וכלל מיה הרומשת זה נחש משמע דרמישה נמי הוי דבר הרומש כמו נחש דאולינ"ש דבמעילה פרק קדשי מזבח (דף טז:) מוקי לה קרא דווקא בשמונה שרצים כדכתיב אשר הבדלתי לכם לטמא במובלין דבר הכתוב: **אהני בללא קמא למעוטי כל דלא דמי ליה משני צדדים.** ולא"ת דבנזיר בפ' ג' מינין (דף לה:) אמר מאי מיכא בין תרי פרטי וכללא לתרי כללי ופרטא תרי כללי ופרטא מי מיכא דדמי ליה אפי' בחד לד מרבינן תרי פרטי וכללא עד דדמי ליה משני לדדין משמע דבחד לד סגי וי"ל דשני לדדין דהכא הוי כחד לד דהתם דשני לדדין פרי מפרי וגידולי קרקע שיין הן ובפ"ק דקדושין (דף כד:) גבי שן ועין דרש מה הפרטו מפורש מומין שבגלוי ואינו מחר הא נמי לדדין שיין והא דפריך התם למימר מה הפרטו מפורש מומין שבגלוי ובטל ממילתא ואינו מחר היינו למאן דאמר כללא קמא דווקא דע"כ לד דבטל ממילתא גרוע מהנך מדקמשני דאפשי שלמתו ריבויא הוא ואם שוה הוא אמאי מרבינן ליה עופי משמע לדדין וכי האי סוגיא איתא בחולין (דף סו.) בסוף אלו טריפות גבי אלבה וכרים אלו מומין (בכורות דף ט.) גבי פסח או עור ואמו כולהו כמאן דאמר כללא קמא דווקא כדפירש"י ועוד אומר ר"י דאתא שפיר אפי' למ"ד כללא בתרא דווקא ולדידיה נמי צריך שידמה בכל לדדין החשוכין אע"פ שהא' חשוב מחבירו רק שלא יהיה לד גרוע יותר מדאי אבל למאן דאמר כללא קמא דווקא מצרף שיהא דומה אף בלד גרוע הרבה והדבר מסור לחכמים להכיר אחזו לד גרוע שחולקין בו:

ובבל הויא רובא דעלמא והתניא בו'. תימה אמאי לא משני כדמשני בפ' חבית (שבת ד' קמד:) מי דמי ערבית אתרא הכא בטלה דעתו אצל כל אדם וי"ל דהתם ודאי שייך לחלק דכולי עלמא נמי אם היו להם גמלים הרבה כמו בערבית היו מקיימין קונים בשדותיהן ולכך יש חשיבות באתרא אבל בית מנשיא אע"פ שכל העולם נמי אם היו להם רמונים היו מוחטין ביניהן דלא הוי אלא חד גברא בטלה דעתו אבל הכא שכבר העולם יש חזיז ולא אכלי אין לחלק בין אתרא לגברא ולהכי נמי לקמן (דף כט:) דפריך ופרסאי הוו רוכבי דעלמא ולא מיימי מהך ברייתא דלינטלו פרסאי לגבי רוכבי דעלמא דאין לי לנטלם כיון דרוב בשר יש להם ושאר העולם נמי אם הוי להם רוב בשר היו אוכלים בלא לחם דומיא דערבית ומייתי ספיר מנגדי עייס דלא בעי שיעור עשירים כיון שפחות משוב בעייהן ועוד דמדמי השיעורים להדדי ולא שייך נמי לאתויי לקמן דהיא דחכמים.

לפיכך זרען חייב וירקן פטור. אין להקשות מאי לפיכך הא דמתעטר אחר הנאת שלש כדין זרע או לענין תורם מן הרעה על היפה: **לזרע** מתעשרין זרע וירק. תימה אמאי לא עירב ותני בתרא. דהא תאוה נפשך ותשאלך נפשך חדא מילתא לפיכך חלקו. האי אמר כללא קמא דווקא והאי אמר כללא בתרא דווקא. פי' פעפועין. שמענו כי הן ירקות שיש בהן מליחות והן קאקולי. ירושלמי בפרק האחרון בפאה. פעפועין וגודגדניות וחלגלגות מערבין בהן, היידן אינון, אמר רב קקולי והנדקוקי ופרפחיני. [וקשיין וגדגדניות] שממעטין הזרע אין רוב בני אדם אוכלין אותן, ומאחר שאינן מאכל לכל אדם הייאן מערבין בהן. ופרקינן כשם שמערבין בין לנזיר ולישראל בתרומה שאסורין בהן, כיון דחזו למי שאינו נזיר, והתרומה לכהן, מערבין בהן אפילו לנזיר ולישראל. הכא נמי כיון דחזו לתורבי בנים מערבין בהן אפילו לחשוכי בנים. איבעיית אימא כי אמר רב בהנדוקי מדאי. פי' בעודן פגין. פסקנא הזין דדברא לא מערבינן בהן, דגינוניתא מערבין בהן. ואקשינן אהא דתנן (השאולין) [השחלים] והגרגיל שזרען לירק מתעשרין זרע וירק.

מסורת הש"ס

(א) מכות טז: פסחים כד., מחלוקת פסוקות הלי' כג וזכרב אלפס סוף פרק ג דחולין ד' רפב. יכהלי"ש סס סימן סמן:
יד ב מיי' סס הל' כג:
טו ג מיי' פ"ז מהלי' מעשר שני הל' יב:
טז ד ה טוס"ש אח"ס פי' שפו פ"כ:
יז ו מיי' פ"כ מהלכות תרומות הלכה ז:
יח ז מיי' סס הלכה מ:
יט ח מיי' סס הלכה מ:

(ב) [מולין מ:] ע"ש,] (לעיל כו:), ד) [עי' תוס' ניטרין ו. ותוס' ב"ק פ. ד"ה מכי אתאן], ה) [שבת כב. וש"נ], ו) [מוספתא פ"ב דסכיעת ה"ז], ז) [ויקרא יא], ח) [שם], ט) [דברים יד], י) [ויקרא יא], כ) [ל"ל טמאן], ל) [דברים יד], מ) הרי שם. רש"ל, נ) [ויקרא כ].

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה פוטיתא וכו' ד' מלקות בשכן המים כתיב מבשרם לא תאכלו בח"כ בויהי ביום השמיני ולאו שני במשנה תורה וכל אשר אין לו סנפיר וקשקשת לא תאכלו וכתיב בח"כ אל תשקצו את נפשותיכם וכו' כן שכן המים הס"ד:

לעזי רש"י

יוטלי"ש. מין פלק.
פולפי"ר. רגלה. חלגלוגה (עשב כר). אלינדר"א. כוסבר. הומלו"ן. כשות.
קרישו"ן. שחלים.
אורוג"א. גרגיר (עצמה).

רבינו חננאל

אכל פוטיתא דהוא דג טמא לוקה משום תאל"ס. נילקי נמי משום שרץ השורץ על הארץ. ומשני רבינא לא תימא דגים איכא בינייהו, דדגים דראי אליבא דאבוי לאו גידולי קרקע נינהו, אלא אימא עופות איכא בינייהו, האי תנא דמרבי להו דגידולי קרקע נינהו, ואידך תנא ממעט להו דלא וולד וולדות נינהו [אלא] מרקק מים איכרי. ראמרינן מכדי הני תרי תנאי כללי ופרטי דרשני, מ"ט האי אמעט לעוף והאי מרבה ליה. ואמרינן האי תנא דמרבי ליה לעוף קסבר כללא בתרא דווקא, דהדר וכתב ובכל אשר תשאלך נפשך דהוה פרט וכלל דנעשה כלל מוסיף על הפרט ואיתרבו להו כל מילי [1]. אהני כללא קמא למעוטי כל דדמי ליה משני צדדין, והן פרי מפרי וגידולי קרקע. ואידך תנא סבר כללא קמא דווקא דהוה ליה כלל ופרט, ותורת כל כלל ופרט אין בכלל אלא מה שפרט הני דפריש קרא אין מידי אחרינא לא. אהני כללא בתרא לרבויי כל דדמי ליה בשלשה צדדין, והן פרי מפרי וגידולי קרקע, והולדת ברייתם מן הארץ. למעוטי מים ומלח וכמיהין ופטריות כראמרן. ולעופות נמי אע"ג דאינון פרי מפרי וגידולי קרקע, מרקק מים נבראו. ואינן דומין לבקר ובצאן שהן פרי מפרי וגידולי קרקע, והולדת ברייתם מן הארץ. ובעינן שמרוה זו היא בכמ' נזיר, וסגיא חדא היא לתרוייהו כאשר פירשנו. וכן בענין (מביתא) [מגורת ביתן] המקדש ר' דרש לה בכללי ופרטי, ומרבי כל מיני מתכות דמעמע של עץ. ור' יוסי ב"ר יהודה דרש ליה ברבויי ומיעוטי ואינו ממעט אלא של חרש בלבד. וכל אחד דורש הלשון שקבל מרבותיו. ירושלמי בכאן בעירובין ובפרק מעשר שני ניתן לאכילה בסופו, מתני' ר' עקיבא ולא ר' ישמעאל. דר' ישמעאל דרש ונתתה הכסף בכל אשר תאוה נפשך כלל. בבקר ובצאן ובין בשכר פרט, ובכל אשר תשאלך נפשך חזר וכלל, כלל ופרט וכלל א' אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט מפורש וולד וולדות הארץ, אף כל וולד וולדות הארץ. ר' עקיבא דרש מה הפרט מפורש פרי וולד פרי וכשיר פרי, אף כל פרי וולד פרי וכשיר פרי. מה נפיק מבינידון עופות דגים וחגבים כמיהין ופטריות. לר' ישמעאל אין נקחין בכסף מעשר, לר' עקיבא נקחין. ופקשינן לן מאי שנא הני כללי דדרשי לדו הכי משאר

(1) נלמד ל"ל כל מילי דדמי ליה מב' לדדין וכן פרי מפרי וגידולי קרקע ואחי כללא קמא למיעטי מאי דלא דמי ליה וכו'.

(ג) מיי' פ"כ מהלכות מאכלות אסורות הלי' כג וזכרב אלפס סוף פרק ג דחולין ד רפב. יכהלי"ש סס סימן סמן:
יד ב מיי' סס הל' כג:
טו ג מיי' פ"ז מהלי' מעשר שני הל' יב:
טז ד ה טוס"ש אח"ס פי' שפו פ"כ:
יז ו מיי' פ"כ מהלכות תרומות הלכה ז:
יח ז מיי' סס הלכה מ:
יט ח מיי' סס הלכה מ:

מוסף רש"י

אכל פוטיתא לוקה ארבע. חד לאו בשכן המים כתוב כתוב ויקרא, וחד מבשר תורה, ושני לאין כתוב כתוב בתורת כהנים בשקצים סתם, אל תשקצו את נפשותיכם בכל השכן השורץ ולא תטמאו בהם והבא לא כתיב על האדם ומשמע בין שכן המים ובין שכן האדם, הרי ארבע (פסחים כד. וכעי"ז מכות פו.). גמלה לוקה חמש. בגמ' נמלה מיה דאיל"ש ובריה שלמה היא אכלתה בכל שהוא ולוקה חמש, שני לאין הכתובין בשכן סתם כמו שפירשתי, ושלשה לאין הכתובין בשכן האדם כתובים בהנה (מכות שם). צירעה לוקה שש. צירעה שכן העוף היא וגם שוכנת על האדם דם בה אלו חמש לאין ומוסיף עליה לאו דשכן העוף במשנה תורה וכל שכן העוף שמא היא לכם לא יאכלו, שכן לשון רמוס ונעבוט ואינו נרמה, ואין בהמה וחיה הנבוטין מן האדם בכלל שכן, אלא לא תשקצו את נפשותיכם בבהמה ובעוף וגו' דכתיב בקדושים תהיו, אינו מן המנין דלא בשרצים כתיב (פסחים כד.). מן הדקק. בגרגי"א שם כה מים ויכסה (חולין כז.). מערבין לנזיר. עירובין תחומין. ביין. תוס"ע דלא חזי לנזיר חזי לאחריני ומיין למונעה הוא גבי אחריני שרי ליה דנגן (לעיל כו.) אי: אע"ג דסעודה שתיה לאחרי לי היא, הואיל ולא מתשיל אנזיר מתים שרא ליה מערבין (פסחים כג.) לישראל בתרומה. דהא חזיא לכהן (לעיל כו.) אי: ולא בעי מיתשל עליה, דתרומת טעות אינה מרומה והכלה לטיבלה והדר מפרש עלה מיהו יבא (פסחים כג.).

רב נסים גאון

אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב מערבין בפעפועין ובלגלגות ובגודגדניות. פירושו בגמ' דבני מערבא והכי גרסי, בעון קומוי אילין אינון, אמר לון קקולי והנדקוקי ופרפחיני.

רבינו חננאל (המשך)

כללי. ופרקינן משום דהני כללי דכתיב דרך אחת, היא כללא קמא היא כללא בתרא ודווקא, והאי אמר כללא קמא דווקא והאי אמר כללא בתרא דווקא.

Torah-Box.com
diffusion du judaïsme aux francophones
Tél. FR : 01.80.91.62.91 - Tél. ISR : 077.466.03.32 - contact@torah-box.com